

Yunus'un Bir Dörtlüğünü Anlama Denemesi

Mustafa ÖZÇELİK

*“Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz”
Yunus Emre*

Bir şiiri okumaktan maksat sadece estetik haz almak demek değildir. Şiirin bir anlam dünyasının olması onu anlamayı da gerekli kılar. Fakat bir şiir metnine bu amaçla yaklaşırken şiiri oluşturan kelimelere hem yapı hem de anlam açısından bakabilmeyi başarmak, bize o şiiri anlama konusunda büyük bir imkân sunacaktır. Şimdi söylediklerimizi Yunus Emre'nin çok bilinen bir dörtlüğünden hareketle somutlaştırmaya çalışalım.

Yunus Emre'nin bahsini ettiğimiz dörtlüğü “*Gelin tanış olalım*” dizesiyle başlar. Bu dizede asıl anlam yükü “*tanış ol-*” fiili üzerindedir. Tanış olmak, işteş bir fiil olduğu için “*birlikte ya da karşılıklı*” olarak yapılması gereken bir eylemi ifade eder. Buna göre bu ifadeyi “*gelin, birbirimizi tanıyalım*” şeklinde anlamlandırmak gerekir. Fakat, biz buradaki anlam zenginliğini daha iyi kavramak için bu fiilin ilk hâline yani “*tanı-*” şekline bakmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Çünkü işteşlik anlamının oluşması için her öznenin bahsedilen eylemi ayrı ayrı yapması gerekir. Yani “*ben seni tanıyayım, sen de beni tanı.*” Tanışma ise, bundan sonra gerçekleşecek eylemin adıdır. Fakat, karşımızdakini tanımanın bir adım öncesi daha vardır. O da kişinin önce “*kendini tanıması*”dır. Çünkü kendini tanıma fiilini gerçekleştiremeyen kişi, bu eylemin şahsi tecrübesine sahip olmadığı için başkasını tanıma imkânı bulamayacaktır.

Söyleyeceklerimiz bitmedi. Söz konusu olan dize Yunus Emre'ye ait olunca işte tam da bu noktada “*İlim ilim bilmektir/İlim kendin bilmektir/Sen kendini bilmez isen/Ya nice okumaktır.*” dörtlüğünü hatırlamamız gerekiyor. Zira, metinler arası ilişkiler bağlamında baktığımızda onun “*tanı-*” fiiline yüklediği anlamı kavramamızda buradaki kullanım bize bir imkân sunmaktadır. Bu dört-

lükte şüphesiz ki “*tanı-*” fiili yoktur. Fakat, onun anlamlarından biri olan “*bil-*” fiili vardır. Buna göre tanış olmanın ilk adımındaki “*kendini tanımak*” eylemini “*kendini bilmek*” şeklinde düşünmek gerekir.

Kendini bilmek, tanımak eyleminin anlamlı olması ise bir başka “*tanuma*” eyleminden geçmektedir. Yunus bunu da şöyle belirtir: “*Okumaktan mana ne/ Kişi Hakkı bilmektir/Çün okudun bilmezsin/Ha bir kuru emektir.*” Buna göre kendini tanımak, ancak Hakk’ı tanımakla, bilmekle gerçekleşebilir. Öyleyse kişi, önce kendini tanımalı, Hakk’ı tanımalı (bilmek ve kabul etmek anlamında), sonra karşısındakini tanımalıdır. Bu aşamadan sonra ise “*tanışmak*” dediğimiz eylem gerçekleşebilir.

Yunus Emre’nin “*tanış ol-*” fiiline yüklediği anlam zenginliği elbette bununla sınırlı değildir. Bunu anlayabilmek için “*tanı-*” fiilinin diğer anlamlarına da bakmak gerekir. TDK Sözlük’ünde bu anlamlar şöyle sıralanıyor: “*tanımak: 1. Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak, 2. Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak, bilmek, 3. Bir kimse veya şeyle ilgili, doğru ve tam bilgisi bulunmak, 4. Bilip ayırmak, seçmek, ayırt etmek, 5. Varlığını kabul etmek, 6. Boyun eğmek, yargısına uymak, saymak, 7. Sorumlu bilmek, 8. Bir şeyin yapılması, bitirilmesi için belli bir süre vermek.*”

Buna göre Yunus’un bu dörtlüğünde “*tanış ol-*” fiiliyle bize söylenilmek istenenlerin şunlar olduğunu görüyoruz: Biz, insan olarak farklı bir varlık kategorisindeyiz. Bu yüzden insan olarak aslında ezeli bir yakınlığa sahibiz. Akıl, gönül, bilgi sahibiyiz. Bu yüzden birbirimizin kim ve ne olduğunu bilmemiz, birbirimizin varlığını kabul etmemiz gerekir. Birbirimizi saymak, dinlemek, anlamak insan oluşumuzun bir gereğidir. Birbirimize karşı sorumluyuz. Bütün bunlardan dolayı birbirimizi bilmemiz, tanımamız, anlamamız gerekir.

Bütün bunlardan sonra dörtlüğün diğer kelimelerine de bakarak şunları söyleyebiliriz. Yunus Emre, “*gelin*” fiiliyle bütün insanlara evrensel bir çağrıda bulunmaktadır. Bu çağrının özünü “*tanışmak*” eylemi teşkil etmektedir. Yani geniş anlamıyla “*insan olarak kavgayı, ayrılığı, uzaklığı birakalım, dost ve kardeş olalım.*” demektedir. Eğer bunu gerçekleştirebilirsek “*iş kolay kılınacak*”tır. Burada “*iş*” kelimesini de bütün anlam boyutlarıyla düşünmek gerekir. Buna göre her türlü davranışımız, hayatımız, sözümüz, eylemimiz, münasebetlerimiz “*iş*” kelimesi içinde düşünebileceğimiz kavramlardır.

Dörtlükteki “*sevelim sevelelim*” söyleyişi ise tanışmanın hangi temel kurala göre gerçekleşmesi gerektiğini ortaya koyan anahtar bir kavramdır. Öyleyse bir

defa daha söylemek gerekirse önce kendimizi tanımak, bilmek, bunu anlamlı hâle getirmek için Allah'ı tanımak, sonra bu bilgi ve anlayış imkânlarıyla başka insanları tanımak dahası onlarla birleşmek, bütünleşmek, aramızda bir kardeşlik hukuku tesis etmek için tanışmak gerekmektedir. Bu da ancak sevgiyle olabilecektir.

Şimdi de şu soruyu soralım: Yunus Emre, bu dörtlüğünde neden “*tanımak*” ve “*sevmek*” fiillerini öne çıkarmaktadır? Bunun cevabını bulmak için de Yunus'un yaşadığı çağın ve düşünce dünyasının temel özelliklerini hatırlamak gerekir. Bilindiği gibi Yunus Emre, savaşların, kavgaların ortada dirlik düzenlik bırakmadığı zor bir çağda yaşadı. Dolayısıyla bütün bu olup bitenler insanı da insanlığından uzaklaştırdı. Bu yüzden çağın en önemli problemi kişinin kendini ve yaratıcısını unutmaması, insanın insandan uzaklaşması; sevginin, kardeşliğin ortadan kalkması gibi temel sorunlardır. İşte sevmek ve tanımak fiilleri bütün bu sebeplerle bu dörtlüğün çatısını kuran ana kavramlardır.

Burada tekrar başa dönecek olursak kelimelerin anlam dünyasını tanımının bize ve şairine de büyük imkânlar sunduğunu bir kez daha belirtmek gerekecektir. Meseleye önce Yunus açısından bakacak olursak Yunus'un bu dörtlüğünün bütün şiirleri gibi çok zengin ve geniş anlamlar içermesi onun Türkçeye olan engin hâkimiyetiyle ilgilidir. Bu hâkimiyettedir ki kitaplık çapta anlatılabilecek bir meseleyi “*sehl-i mümteni*” ustalığıyla bir dörtlükte daha doğrusu bir tek fiilin imkânlarıyla anlatma başarısını göstermiştir. Bir diğer önemli husus ise onun şiirinin çağından kopuk olmayışıdır. Yani onun bu dörtlüğü çağının problemlerini yansıtmaktadır. Söylenmesi gereken bir husus da merkeze insanı koyduğu için de onun şiirinin evrensel bir damara sahip olması, her dem yeni olmayı başarmasıdır.

Okur açısından ise durum aynıdır. Okurun bir şiir okurken kelimelere günlük konuşma dilinin anlam haritasının ötesindeki aşinalığı, ona o şiirin anlam dünyasıyla ilgili bütün imkân kapılarını açmasını sağlamaktadır. Diğer yandan okuduğumuz şiirin şairi hakkında ne bilip bilmediğimiz de önemli olmaktadır. Dolayısıyla “*tanı-*” ve “*tanış-*” fiillerini sanırım şiirlerini okumaya niyetlendiğimiz şairler için de söz konusu etmemiz ve eğer bir şiir okuyacaksak işe şairini tanımakla başlamamız gerekmektedir.